

3.1 La tradició oral: contes i llegendes

A tots els països del món els joves viuen en íntima relació amb els contes i les llegendes. A totes les cultures, els contes i les llegendes compleixen un paper semblant; no solament són font de diversió sinó també de reflexió i educació.

Els contes i les llegendes serveixen per a potenciar la vida interior dels individus, és a dir, la construcció d'una part d'ells mateixos, i també, a través d'exemples pràctics, per a situar-los en el món en què viuen.

Partint d'aquesta base, no serà difícil de descobrir afinitats entre els contes i llegendes africans i els contes i llegendes europeus, afinitats no solament de forma, sinó també d'intenció.

Els contes i les llegendes africans han anat passant oralment de generació en generació. La tradició oral és a Àfrica la gran escola de la vida i en recull i abarca tots els aspectes.

A través de la paraula recitada, narrada o cantada, s'ha dipositat i transmès l'abundant patrimoni cultural africà.

A l'Àfrica es parlen més de mil llengües, totes elles d'una excepcional riquesa de vocabulari i un sentit molt concret de les coses; per exemple, en llengua **ewe** s'utilitzen 40 paraules per a l'acció de caminar. Són més vives i completes que la majoria de llengües europees, a causa del paper fonamental que la paraula exacta ha tingut en la transmissió de la cultura d'una generació a una altra. S'ha de tenir en compte que no es van escriure fins a l'arribada dels europeus, ja que les llengües negro-africanes no tenen escriptura pròpia.

Els dipositaris i encarregats de transmetre l'herència oral africana són els anomenats **tradicionalistes**. Són la memòria vivent d'Àfrica. En idioma bambara són anomenats *doma* i en idioma ful *silatigi*; els dos termes volen dir "coneixedors". Els metges sovint solen ser també *doma*.

Les potències colonials van perseguir aquests **tradicionalistes**, tractant de desarrelar els costums africans per imposar els seus. Aquests **tradicionalistes** se'n van anar de la ciutat al camp, on podien viure sense tants problemes. Encara avui dia queden **tradicionalistes** que continuen transmetent la seva saviesa.

Uns altres dipositaris de l'herència oral són els **griots**, que són com els trobadors o els joglars. Els podem dividir en tres categories:

- Els **griots** músics. Toquen tots els instruments (guitarra, tam-tam, etc.). Acostumen a ser bons cantants. Són els conservadors i els transmissors de la música antiga, i a la vegada són compositors.

- Els **griots** ambaixadors i cortesans. Són els encarregats d'intervenir a les grans famílies quan hi ha problemes. Estan vinculats a una família reial o noble o de vegades a una sola persona.

- Els **griots** genealogistes, historiadors, poetes, músics i literats. Viatgen molt transmetent el seu saber i no estan vinculats a cap família. Són com els arxius de la societat africana.

Alguns **griots** són a la vegada **tradicionalistes**, és a dir, tenen dipositats en ells tots els coneixements.

L'expressió corporal, és a dir, donar èmfasi a través del cos a allò que es diu, és una forma molt utilitzada pels **griots** per transmetre els fets que narren. També creen i escenifiquen peces teatrals.

La música, present sempre a totes les manifestacions de la cultura africana, és la gran especialitat dels **griots** i l'empren com a acompanyament o com a base narrativa.

Tant els **griots** com els **tradicionalistes**, dotats d'una memòria prodigiosa i treballada a través dels anys, són figures molt respectades, ja que són els portaveus de la societat. D'ells depèn que la història, la cultura, la tecnologia, la literatura, la música, etc., sigui transmesa de generació en generació i amb veracitat. És un paper de gran responsabilitat.

Les afinitats entre els contes i llegendes africans i els europeus ens porta a dos tipus de reflexió:

1) Entre Àfrica i Europa, des de fa molt temps hi ha hagut intercanvis culturals, ja que tant els grecs com els romans ja van estar a l'Àfrica.

2) La naturalesa de tots els éssers humans que poblen el planeta és semblant, tots tenim bàsicament les mateixes necessitats, les mateixes ansietats. Els nostres substrats, expressats després de forma diferent en cada cultura, són iguals en allò que és fonamental: l'amor, l'esperança, la mort, el temor, el joc, el desig...

ACTIVITATS :

1. Llegeix atentament el text.

- Quina diferència hi ha entre un **griot** i un **tradicionalista**?
- Comenta la riquesa de les llengües africanes i a què és deguda.

2. Converteix-te en **griot** i explica en veu alta, tot escenificant-lo tal com ho faria un griot, un conte o una llegenda.

3. Per què creus que les cultures africanes mai no van necessitar la llengua escrita?

3.1.1 Llegenda de Seridje

Fa molt molt temps, en el temps en què els galls tenien dents, vivia a l'aldea de Riasaka, una família a la qual Rupe¹ va donar un únic fill, a qui van posar el nom de Seridje.

A Riasaka hi havia el costum d'oferir, des de l'inici dels temps, una donzella per fer callar la ira d'un mal esperit, que una vegada cada rëa rive² es presentava a l'aldea en forma d'eñukuñuku³, i ho arrasava tot sense deixar pedra sobre pedra. En vista d'això els habitants del poble van decidir buscar la manera d'evitar que es presentés a l'aldea, i com a solució van arribar a l'acord d'oferir-li, uns dies abans del rëa rive, la seva víctima, que s'escollia entre les més belles de l'aldea.

Va passar que, una nit, quan Seridje anava al darrera d'un ëpaha⁴, perquè era molt afeccionat a la cacera nocturna, va escoltar uns gemecs tant desoladors que no va perdre un segon per comprovar el seu perquè, cosa que li va costar bastant perquè tot es desenvolupava en l'encreuament dels vijururu vivë⁵. Un cop que va obtenir el seu objectiu, per un moment va quedar cegat per la bellesa que veia lligada davant seu. Va sospirar vint-i-una⁶ vegades, tot repetint-se:

- "És ella!, és ella! Wewe⁷".

Un cop tranquil·litzat, es va dirigir a ella i li va preguntar: "Què fas aquí i d'aquesta manera?".

Ella li va respondre:

- "Compleixo el meu destí, el del meu poble".

- "Quin és aquest destí tan vil que et té lligada en aquest arbre? Explica-m'ho ràpidament!".

Una vegada posat al corrent dels fets, va pensar que no seria correcte alliberar una donzella del seu cruel destí, sinó alliberar Wewe i a totes les que d'ara endavant estarien condemnades a seguir el mateix destí. Però, mentre estava amb aquestes cavil·lacions, va sentir bufar un vent tan fort que no podia ser igualat ni per 10.000 huracans tots junts, va veure com passaven sobre el seu cap unes pedres alades, i sota els seus peus la terra cruixia, i els rius i els mars es disputaven el terreny lliure, els animals es paral·litzaven i la natura gemia. Però el valerós Seridje, tanta era la ràbia i el coratge que l'animaven, que no va dubtar ni per un instant a canviar de propòsit, mentre es repetia:

- "Ha de desaparèixer perquè Riasaka i les seves bel·leses trobin la pau".

I treient la seva möchica⁸ del sarró, li va clavar un cop tan fort, que Eñukuñuku va estirar la pota, i el vent el va escombrar per sempre més de la Terra. I, es

diu que d'ell mai més se'n va saber res. I a Riasaka viuen feliços els descendents de Seridje i Wewe. En el lloc en què va caure Eñukuñuku i va ser engullit per la terra, va brotar un llac que tu pots visitar quan vagis a Mööka, si passes per Riasaka.

Llegenda popular bubi de la part sud de l'illa de Bioko (Guinea Equatorial).

Contada per Juan Mwateriobo Jhoni i transcrita per Juana Jhoni Lele, guineana de l'illa de Bioko.

Llegenda de Sant Jordi

Un drac, un enorme i ferotge drac, es presenta a les portes de la vila amurallada de Montblanc. El drac de fètid i emmetzinat alè, mata i s'engoleix tot el que té al seu abast. Ramats d'ovelles, bous i cavalls han de ser tancats dintre del clos murallat de la vila. Davant del terror que el drac imposa a la vila i a tota la comarca, el rei convoca a tot el poble per prendre una determinació, i acorden lliurar a la voracitat de la bèstia, la més bella donzella de la vila: que és la filla del rei.

Ella s'acomia sense vacil·lacions del pare, de la gent de la cort i del poble, i se'n va cap al bosc.

De cop i volta es troba un jove cavaller, armat de cap a peus, portant una llança punxaguda i cavalcant un cavall blanc com una tofa de neu.

Ella va témer per ell, que si el drac sortia, l'esmicolaria, i així li advertí, però el cavaller no tenia por del drac.

En aquell punt, un esbufec del drac entemordí la princesa mentre el jove cavaller envestia la fera ferint-la per tots costats amb la seva llança, podent a la fi, ferir-la sota l'ala esquerra, on tenia el cor. Amb un altre cop de llança, rematà el drac, que en morir es va fer fonedís dins la terra davant dels ulls admirats de la princesa. On el drac va desaparèixer va néixer un roser de roses roges com la sang.

1. El creador del món

2. Mala lluna

3. Boa

4. Porc espí

5. Encreuament d'energies negatives

6. El 21 és un nombre molt significatiu de la tradició Bubi

7. Bella

8. Llança amb la punta esmolada

ACTIVITATS 8

- Quines afinitats trobes entre aquestes llegendes?